

خطبه نماز جمعه مسجد امام علی (ع) هامبورگ
امام مسجد و مدیر مرکز اسلامی هامبورگ
حجت الاسلام والمسلمین دکتر رضا رضانی

تاریخ: جمعه ۱۹ یونی ۲۰۰۹ برابر با ۲۹ خرداد ۱۳۸۸
مطابق با ۲۵ جمادی الثانی ۱۴۳۰

مکان:

Islamisches Zentrum Hamburg

Schöne Aussicht 36

22085 Hamburg

Tel: 040/ 22 12 20

موضوع: قرآن شناسی ۸ – جامعیت قرآن
«باسمه تعالی شانه»

قرآن کتابیست فراتر از زمان و والاتر از اندیشه های محدود و بشری و با نظم جهان آفرینش و مقتضیات فطری بشری هماهنگ بوده و آنقدر بلند پایه است که در هیچ زمان کسی را یارای مقاومت با آن نیست و نمی تواند بر آن خدشه ای وارد سازد. از جمله مباحثی که امروزه باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد بحث جامعیت قرآن کریم است که البته از بسیار گذشته این موضوع مورد توجه اندیشمندان و مفسران این کتاب آسمانی بوده است و البته بسیار روشن است که از لوازم خاتمیت دین، جامعیت دین است و لذا میان جامعیت قرآن و اعتقاد به ختم نبوت ربط عمیق و وثیقی وجود دارد و ریشه این باور را در آموزشهای قرآن و معصومین (ع) می توان جستجو کرد و روشنترین آیه ای که بیانگر جامعیت قرآن است آیه ۸۹ سوره مبارکه نحل می باشد:

" وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَيَّ
هُوَآءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ "

« روزی که در هر امتی، گواهی از ایشان بر می انگیزانیم و تو را به امت گواه آوردیم و نازل کردیم بر تو این کتاب را که روشنگر هر چیزی است و برای مسلمانان هدایت و رحمت و بشارتگر است »

و نیز آیه ۱۱۱ سوره یوسف بیانگر این واقعیت است که در قرآن بیان هر چیزی که مربوط به هدایت انسان است آمده آنجا که می فرماید:

" لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ "

« به راستی در سرگذشت ایشان عبرتی است برای خردمندان این سخنی نیست که به دروغ ساخته شده باشد بلکه تصدیق کتابهای آسمانی پیشین و روشنگر هر چیزی و هدایت و رحمت برای مؤمنان است. »

آنچه که مورد استشهاد در این آیه می باشد جمله " تَبَيَّنَا لِكُلِّ شَيْءٍ " در آیه اول و تفصیل کلی شی در آیه دوم می باشد و چیزی که در ابتدا به ذهن می آید اینست که تبیین و تفصیل هر چیز در قرآن آمده است همان که در تعبیر برخی از بزرگان صحابه مانند ابن مسعود آمده که می گوید در قرآن علم اولین و آخرین موجود است.^۱

البته به غیر از این آیات که صراحت در جامعیت قرآن را آشکار می سازد از آیاتی که قرآن را به عنوان کتاب جهانی معرفی می کند و نیز آن آیاتی که از جاودانگی قرآن سخن به میان آورد ، نیز می توان جامعیت قرآنی را بدست آورد زیرا جهانی و جاودانه بودن قرآن مستلزم جامعیت آن نیز می باشد . درباره جامعیت قرآن روایات فراوانی از معصومین (ع) نقل شد که به برخی از آنها اشاره می شود از جمله از آنها روایتی است که از علی (ع) نقل شده که فرمودند : " ذَلِكَ الْقُرْآنُ ، فَاسْتَنْطِقُوهُ . وَلَنْ يَنْطِقَ لَكُمْ أَخْبَرَكُمْ عَنْهُ أَنْ فِيهِ عِلْمٌ مَّا مَضَى وَ عِلْمٌ مَّا يَأْتِي الَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ " ^۲

« این قرآن است از او بخواهید تا با شما سخن گوید ، او هرگز سخن نگوید ، من از او به شما خبر می دهم ، در آن است علم گذشته و علم آینده تا روز قیامت » و روایت دیگر از امام صادق (ع) است که می فرماید :

" إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَنْزَلَ فِي الْقُرْآنِ تَبَيَّنَ كُلَّ شَيْءٍ حَتَّى وَ اللَّهُ مَا تَرَكَ اللَّهُ شَيْئًا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْعِبَادُ حَتَّى لَا يَسْتَطِيعَ عَبْدٌ يَقُولَ لَوْ كَانَ هَذَا أَنْزَلَ فِي الْقُرْآنِ إِلَّا وَ قَدْ أَنْزَلَهُ اللَّهُ فِيهِ " ^۳

« خداوند بزرگ در قرآن، بیان همه چیز را فرو فرستاد تا آنجا که به خدا سوگند ، چیزی را از احتیاجات بندگان فرو گذار نکرد و تا آنجا که هیچ بنده ای نتواند بگوید ای کاش این در قرآن آمده بود! جز آنکه خداوند آن را در قرآن فرو فرستاده است . »

و روایت دیگر از امام باقر (ع) است که فرمود : " إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَدَعْ شَيْئًا تَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْأُمَّةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْزَلَهُ فِي كِتَابِهِ ، وَبَيَّنَّهُ لِرَسُولِهِ ، وَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ حَدًّا ، وَجَعَلَ عَلَيْهِ دَلِيلًا يَدُلُّ عَلَيْهِ " ^۴

« خداوند چیزی از نیازمندیهای امت را فرو نگذاشته مگر آنکه آن را در کتابش فرو فرستاده و برای رسولش بیان نموده و برای هر چیزی حدی قرار داده و بر آن دلیلی که بر آن دلالت می کند . »

البته درباره جامعیت قرآن دیدگاههای متعددی و متنوعی ذکر شده که عمده آنها دو دیدگاه است اولین از آن که تقریباً از صدر اسلام تاکنون در میان اندیشمندان ، مفسران قرآن مطرح بوده اینست که قرآن حاوی و در بر دارنده همه علوم است از جمله کسانی که این دیدگاه را مطرح کردند . ابن مسعود^۵ (وفات ۳۴ هجری) ابو حامد محمد غزالی^۶ (وفات ۵۰۵ هجری) بدرالدین زرکشی^۷ (وفات ۷۹۴) ، فخر رازی^۸ (وفات ۶۰۶) ، جلال الدین سیوطی^۹ (وفات ۹۱۱) ، صدر الدین شیرازی^{۱۰} و بسیاری از اندیشمندان معاصر نیز پیرو این نظریه هستند و معتقدند که قرآن کریم همه علوم را در بردارد و مراد از چنین ادعائی باید این باشد که قرآن علاوه بر اموری که در حرکت انسان به سوی خدا و یافتن و پیمودن جاده کمال دخیل اند . اصول سایر علوم و ساز و کار شکل گیری آنها که

که همان تجربه و تعقل است نیز در قرآن آمده و مورد تاکید بسیار قرار گرفته است . دیدگاه مهم دیگری که در این زمینه بیان شده اینست که قرآن کتاب هدایت است و لذا هر آنچه که در هدایت انسان نقش ایفاء می کند در قرآن کریم وجود دارد و هیچ چیزی از این جهت یافت نمی شود که در قرآن وجود نداشته باشد.

و بسیار روشن است که این ادعا به صورت کلّ که قرآن کتاب هدایت است صحیح است و آیات فراوانی در قرآن وجود دارد که بعد هدایتگری قرآن را تاکید و تأیید می کند و با طرحی جامع و کامل به این بعد می پردازند و لذا مجموعهء مباحث خود را که مربوط به هدایت باشد در چند بخش قرار داد ، که یکی از آن بخشها تبیین اصول عقاید اسلامی مانند : توحید ، نبوت و معاد و معارفی که متفرع بر آنها مانند : لوح ، قلم ، قضا و قدر ، ملائکه ، عرش ، کربی ، خلقت آسمان و زمین و نظایر آن است می پردازد و بخش دیگر مربوط به اصول اخلاق پسندیده و صفات حسنهء مناسب با آن اصول است و بخش سوم به مباحث قوانین عملی و احکام شرعی که در حقیقت حافظ سعادت حقیقی و عامل رشد و ترقی اعتقادات ذات حقه و اصول اولیه است می پردازد.

لازم به یادآوری است که این دیدگاه هیچگاه منکر وجود اشاره های علمی و حتی صراحتهای فراوان به مطالعهء طبیعت و پدیده های گوناگون هستی در قرآن نیست زیرا اگر کسی وجود چنین مباحثی را در قرآن منکر باشد در حقیقت منکر با واقعیت موجود در قرآن شده است البته وجود چنین مباحثی در قرآن برای آن هدف اصلی است که در قرآن آنرا دنبال می کند و آن هدایت است و عمده ترین مسئله ای را که قرآن دنبال می کند و برای همین نازل شده هدایت انسان به سوی سعادت دنیا و آخرت است و لازمه اش آنست که راه مقصد را به درستی بشناسد و در آن جهت گام بر دارد بر اساس این نظریه اگر گفته می شود قرآن جامعیت دارد به این معناست که هر آنچه که انسان را برای رسیدن به کمال و سیر به سوی خدا سوق می دهد و او را در جهت اعتلایش راهنمایی می کند در قرآن کریم یافت می شود و از هیچ چیز فرو گذار نبوده است .

¹ بدر الدین زرکشی ، البرهان فی علوم القرآن بیروت / ۲۰۰۱ - ج ۱ ص ۲۸

² کلینی ، اصول کافی ج ۱ ص ۷۹ خ ۷ ، با اندکی تفاوت در خطبه ۱۵۸ نهج البلاغه آمده است .

³ اصول کافی ج ۱ ص ۷۷ ح ۱

⁴ علامه مجلسی ، بحار الانوار ج ۸۹ ص ۸۴

⁵ معرفت ، تفسیر و مفسران ج ۱ ص ۲۰۱ " من اراد العلم فليثور القرآن فان فيه علم الاولين و الآخرين "

⁶ غزالی ، جواهر القرآن ص ۲۸-۱ ؛ احیاء علوم الدین ج ۱ ص ۳۸۳ - ۳۸۴

⁷ البرهان فی علوم القرآن ج ۱ ص ۵۳۷ « و بالجمله فالعلوم کما داخله فی افعال الله و صفاته و فی القرآن شرح ذاته و صفاته و افعاله »

⁸ فخر رازی مفاتیح الغیب ج ۱۷ ص ۹۶ و ج ۲ ص ۱۳

⁹ الاتقان فی علوم القرآن ج ۲ ص ۱۶۴

¹⁰ صدر الدین شیرازی مفاتیح الغیب ص ۶۰